קאַפּיטל דרייצן

דער באַרג גלבוע

נישט ווייט פון מ״ה, צופוסנס פון הר גלבוע, ליגן צוויי קיבוצים. זיי זענען נישט פון די עקסטרעמע קיבוצים. איך האָב געזאָגט שלומען, אַז איך וואָלט זייער געוואָלט דאָרטן זיין צוויי טעג. ער האָט מיר געזאָגט:

— דאָרטן געפינען זיך דער פּאָעט ג׳ און דער דערציילער ש׳. איך וועל אייך געבן צו זיי אַ בריוו און זיי זאָגן, אַז איר זענט אַ יידישער שרייבער און אַ רעדאַקטאָר. זיי וועלן אייך אויפנעמען בכבוד גדול.

— איך וויל נישט קומען ווי אַן אָפיציעלער מענטש — האָב איך גע־ענטפערט.

— נו, גייט זשע פשוט אַריין צום סעקרעטאַר און זאָגט אים, אַז איר ווילט זיין אין קיבוץ אַ פּאָר טעג.

— דאָס איז מיר אויך נישט צום האַרצן. ווער וויל זיך אָנוואַרפן אויף מענטשן און עסן אומזיסט ברויט?

שלום האָט זיך דעמאָלט דערמאָנט, אַז זיי האָבן דאָרטן אַ ספּעציעלן האָטעל פאַר טוריסטן. איך בין אַרויס פון קיבוץ מיט מיין וואַליזקעלע, און בין צוגעגאַנגען צום הויפּט-וועג, ווו איך האָב געדאַרפט וואַרטן אויף אַן אויטאָבוס. אויפן גראָז איז געזעסן אַ זעלנער, אַ פאַרוווּנדעטער אין פוס, און האָט אויך געוואַרט אויפן אויטאָבוס. איך האָב זיך צוגעזעצט לעבן אים.

אין מדינת־ישראל דויערט נישט לאַנג זיך צו באַקענען און זיך פונאַנ־דערצורעדן. ווען ער האָט אויסגעפונען, אַז איך בין אַן אַמעריקאַנער, האָט ער מיר גענומען דערציילן וועגן דער מלחמה. ער האָט מיר דערציילט אַ סך זאַכן.

אָבער דאָס זענען געווען מיינסטנס איבערחזרונגען פון דעם, וואָס איך האָב שוין פריער געהערט. אָבער איין עפּיזאָד, וואָס ער האָט מיר דערציילט בלאחד יד, האָט מיר באַוויזן, אַז אַ טייל יידישע זעלנער זענען פּאַרט אַנ־דערש פון אַנדערע. רעדן האָט ער גערעדט יידיש און אַ גוטן ליטעראַרישן יידיש:

— מיר זענען געשטאַנען און פּאַרטיידיקט ירושלים. די ביקסן זענען געווען אַלטע און די קוילן געציילטע. פון יענער זייט האָגלט מיט האַרמאַטן־קוילן. דער אַראַבישער לעגיאָן האָט די נייסטע געווער, און מיר שטייען מיט ביקסן פון מלך סאָבעצקעס צייטן. ס'איז אונדז געווען ביטער און פינצטער. דער אָנזאָג, וואָס מיר האָבן געהאַט, איז געווען אַ שטרענגער: נישט שיסן, סיידן מען מוז. יעדע קויל דאַרף האָבן אַ פּאַרוואָס! ס'איז געווען שווער אויס־צופאָלגן דעם באַפעל. אָבער מיר האָבן אויסגעפאָלגט, ווייל מיר האָבן גע־ווּסט, אַז אויב מיר וועלן שיסן אָן אַ ציל, וועלן אונדז אויספעלן קוילן ווען מיר וועלן זיי דאַרפן.

— מיטאַמאָל, אין אַן אָוונט, איז אָנגעקומען די בשורה: מען האָט גע־בראַכט נייע ביקסן און גענוג אַמוניציע. מיר האָבן גענומען די ביקסן גלייך פון די לאַריס, אַליין אַראָפּגעריסן דאָס וויקל־פּאַפּיר פון זיי. די ביקסן זענען געווען גוט אויסגעשמירט מיט פעטס, גרייט אויף צום שיסן. און קוילן? גאַנ־צע קאַסטנס. איך האָב אַ כאַפּ געטון מיין ביקס און זי צוגעטוליעט צום האַרצן, ווי איינער טוליעט צו צו זיך זיין כלה.

— מיטאַמאָל האָט מיר אַ בורע געטון אין בויך: שמעיה, וואָס פּאַר אַ שמחה אויף דיר? ס'איז אַ כלי־משחית, מען הרגעט דאָך מיט דעם מענטשן!

— אָבער איך האָב זיך דאָך געפרייט. איך האָב זיך נישט געקענט העלפן. מיט אַזעלכע ביקסן אין די הענט קאָנען מיר גיכער בלייבן לעבן ווי מיט די אַלטע ביקסן. און, איך פרעג אייך, ווער וויל עס שטאַרבן?

— פון וואַנען קומט איר? — האָב איך געפרעגט.

— אַ קאָוונער — האָט ער מיר געענטפערט.

דער אויטאָבוס איז אָנגעקומען. איך בין געפאָרן אַ דריי פערטל שעה. דער שאָפער האָט מיך ווידער אַראָפּגעלאָזט אין מיטן וועג, און אָנגעוויזן דעם וועג צום קיבוץ. ס'איז געווען אַ שווער שטיקל וועג צוצוגיין. איך בין אָנגעקומען אַ פאַרמאַטערטער, אַ דערהיצטער און אַ הונגעריקער אין עס־צימער.

איך האָב זיך געזעצט ביי אַ טיש. קיינער האָט מיך נישט געפרעגט ווער איך בין. אַ חבר האָט באַלד צוגערופן דאָס מיידל, וואָס האָט באַדינט דעם

טיש, און געבעטן פאַר מיר אַ טעלער, מעסער און גאָפּל. איך האָב זיך געזעצט עסן.

איך האָב אָפּגעגעסן און געפרעגט איינעם:

— ווו איז דאָ אייער האָטעל-פאַרוואַלטער?

ס'איז צוגעקומען אַ מיטליאָריקע פרוי און האָט זיך פאָרגעשטעלט ווי די פאַרוואַלטערין.

— יאָ — זי האָט אַ צימער.

איך האָב איר געזאָגט, אַז איך בין זייער מיד, און זי געבעטן, אפשר האָט זי עמעצן צו טראָגן מיין וואַליזקע.

— ניין — האָט זי מיר געענטפערט — געוועגלעך פאָרן אַרויף די אויטאָבוסן מיט די טוריסטן גלייך צום האָטעל, וואָס איז אַרויף באַרג. לוינט זיך נישט צו האָבן קיין ספּעציעלן מענטשן אויף טראָגן זאַכן. אָבער — האָט זי געזאָגט — איך וועל טראָגן אייער וואַליזקע.

— וואָס מיינט איר — האָב איך געענטפערט — איך וועל לאָזן אַ דאַמע טראָגן מיין וואַליזקע? וואָס וועט זאָגן מיין מצפון (געוויסן)?

— איי, איר רעדט דאָך ווי אַ קיבוצניק. קומט, ס'איז גאָר נישט אַזוי וויט.

איך בין זיך מודה, אַז נאָך די פאָר טעג אין קיבוץ האָט דער האָטעל מיר שטאַרק געשמעקט. די שיינע קאָלירטע קאָבל-ווענט, די דיקע טערקישע האַנטעכער און די פּריוואַטקייט פון שפּריץ-באָד האָבן געהאַט אַ ספּעציעלן רייץ.

נאָך דער שפּריץ-באָד האָב איך זיך צוגעלייגט שלאָפן. ווען איך בין אויפגעשטאַנען פון שלאָף, האָט אויף מיר געוואַרט אַ מאַן. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט פאַר מיר: ער איז אַ מאָלער. ער פירט אָן דעם מוזיי פון קיבוץ. ס'איז פאַראַן וואָס צו זען דאָרטן. איבערהויפּט איז ער צופרידן וואָס איך בין געקומען אַהער. ער קען מיך. ער האָט ביי זיך מיינע „קינדער יאָרן פון יידישע שרייבער". אפשר וויל איך איצט זען דעם מוזיי?

איך האָב זיך אַנטשולדיקט. איצט וויל איך זיך אָנזעטיקן מיט די הרי גלבוע. אין אָוונט וויל איך אַליין באַקוקן דעם קיבוץ. מאָרגן קאָן איך מיט אים פאַרברענגען.

ווען ער איז אַוועק, האָט מיר די פאַרוואַלטערין דערציילט, אַז דער מאַן איז טאַקע אַ באַרימטער מאָלער. ער איז אַן אַלטער קיבוצניק און האָט אָנגעהויבן דאָ צו מאָלן. די ערשטע יאָרן אויף זיין אייגענער צייט, נאָך דער אַר־

בעט. אַז מען האָט דערזען, אַז ער האָט טאַקע טאַלאַנט, האָט מען אים אָנ־געהויבן באַפרייען צוויי טעג אַ וואָך פון דער אַרבעט, דערנאָך דריי טעג. איצט פאַרנעמט ער זיך בלויז מיט מאָלן. ער איז אויך דער פאַרוואַלטער פון קונסט־מוזיי. אַלע קענען אים ווי אַ ליבהאָבער פון יידיש.

— אַרבעט זיין פרוי אין קיבוץ? — האָב איך געפרעגט.

— אוודאי, וואָס פאַר אַ פראַגע? זי איז דאָך נישט קיין מאָלערין.

דערווייל האָט זי מיך געפרעגט, ווו איך וויל עסן אָוונט־ברויט: אין אַל־געמיינעם עס־צימער, צי דאָ אין האָטעל?

איך האָב פאַרשעמט געזאָגט:

— עס בענקט זיך שוין נאָך אַ געדעקטן טיש און אַ סערוועטקע.

אַ יונגערמאַן, וואָס איז געזעסן אין ווינקל, האָט זיך אויפגעשטעלט:

— נו, וואָס זאָג איך אייך? אייערע קיבוצים זענען נישט פאַר קיין צי־וויליזירטע מענטשן.

די פאַרוואַלטערין האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— הערט זיך צו אים נישט צו, ער איז אַ בורזשוי!

ביים עסן האָב איך זיך באַקענט מיטן יונגנמאַן. ער האָט אַ „בולדאָזער" און טוט אַרבעט פאַר די קיבוצים. ער האָט גאָרנישט געהאַלטן פון דעם אויפ־טו פון די קיבוצים. ער האָט גערעדט וועגן די קיבוצים נאָך שאַרפער ווי דער קרעמער אין שטעטל.

יענעם אָוונט בין איך אַליין אוועק אויף אַ שפּאַציר איבערן קיבוץ. איך בין זיך מודה: איך האָב פאַרגנבעטערהייט אַריינגעקוקט אין די פענצטער פון אַ סך צריפים און אין די צימערן פון די ותיקים. איך האָב געוואָלט זען ווי קיבוצניקעס לעבן ביי זיך אין די צימערן. איך האָב ווייניק מענטשן גע־טראָפן אין די שטיבער. די, וואָס זענען דאָרטן געווען, זענען געזעסן און גע־לייענט, אָדער פאַרבראַכט מיט אַ שכן, וואָס איז אַריין אויף אַ ווײַלע. ראַדיאָס האָבן געשפּילט. היימען ווי אַלע היימען.

איך האָב זיך דערנענטערט צו אַ גרויסן באַלויכטענעם צריף. איך האָב געהערט אַ רעדן פון אַ געשולטן רעדנער. עפּעס האָט ער דערקלערט מיט הארץ. איך בין צוגעגאַנגען צום אָפענעם פענצטער, און האָב דערזען אַ גרופּע יוגנטלעכע, אויסגעזעצט אויף לאַנגע בענק. אין צענטער, לעבן אַ טישל, אַנט־קעגן זיי, איז געזעסן אַ יונגערמאַן און האָט איינגעטענהט מיט זיי.

אין אָנהייב איז מיר געווען שווער צו כאַפּן, וואָס ער האָט גערעדט, ווייל ער האָט גערעדט מיטן ווייכן לאַמעד, מיט דעם האַלבן שין און דעם ח׳ ווי אַן

אמתער סאברע. אָבער ווען מיין אויער האָט זיך צוגעוווינט צום קלאַנג פון דער אויסשפּראַך, האָב איך באַנומען זיינע רייד:

— ס'איז אַן אייזערנער געזעץ אין קיבוץ, אַז פּאָר הייבן אַ האַנט טרייבט מען אַרויס פון קיבוץ. נו, איר זענט נאָך ניי און פריש, פאַרקוקן מיר ווען איר שלאָגט זיך. אָבער מעסערס? מיר האָבן פון אייערע צימערן צו־גויפגעקליבן אַכט מעסערס. נאָך אַ האַרבע עבירה אין קיבוץ איז גנבענען. און איר? יעדן טאָג פעלט עפּעס ביי עמעצן פון דער גרופּע, אָדער אין די וואַרשטאַטן.

— איך ווייס, איך, אַז אייך איז שווער צו באַנעמען, אַז איר דאַרפט נישט גנבענען. איר דאַרפט נאָר זאָגן, וואָס איר ווילט, וועט עס אייך צוגעשטעלט ווערן פון קיבוץ. שלאָגן זיך? צוליב וואָס? איר לעבט דאָ אַ בשותפותדיקן לעבן. קיינער האָט נישט מער פון דעם צווייטן. עס איז אייך שווער זיך צוצוגעוווינען צום געדאַנק פון שותפותדיקייט. איר קומט פון שטאָט, ווו מען האַלט, אַז וואָס מער איינער כאַפּט אַריין, אַלץ קליגער איז ער. וואָס רייכער איינער איז, אַלץ חשובער איז ער. דאָ, אין קיבוץ, דאַרף מען נישט אַריינכאַפּן, ווייל קיינער קאָן נישט ווערן רייך אָדער רייכער. דאָ זענען אַלע גלייך.

— איך רעד צו אייך ווי צו דערוואַקסענע מענטשן. איר זענט נישט קיין קינדער. אַ סך פון אייך זענען דאָך געווען אין דער מלחמה. האָף איך, אַז עס איז דאָס לעצטע מאָל, וואָס איך וועל צו אייך דאַרפן רעדן אַזעלכע רייד.

ער האָט געענדיקט, זיך אויפגעהויבן און איז אַרויס פון צימער. ווען ער האָט גערעדט איז די גרופּע געזעסן, און ס'האָט זיך מיר געדאַכט, אַז קיינער פון זיי האָט זיך נישט שטאַרק צוגעהערט צו אים. אָבער מאָדנע, ווי נאָר ער איז אַרויס, האָט זיך אויפגעהויבן אַ טומל ביזן הימל. יעדער איינער האָט באַשולדיקט דעם אַנדערן:

— ס'איז דיין שולד! דו האָסט היינט געגנבעט דאָס ראַזיר־מעסערל.

— איך וועל דיר געבן „געגנבעט" — האָט דאָס יינגל געענטפערט — מיט איין קנאַק אין פּיסק מאַך איך דיך שטום.

אַ יינגל איז געזעסן אויף אַ באַנק און זיך געמאַכט שלעפערדיק. אַ מיידל אַ ת'מנער האָט אים אַ טורקע געטון אַזוי שטאַרק, אַז ער איז שיר ניט אַראָפּגעפאַלן פון באַנק:

— איצט שלאָפט ער, ער קאָן קיין צוויי נישט ציילן, ברודערל מיינער!

— מען דאַרף אייך געבן גלייך אין בויך — האָט זיך צעקאָכט אַ יינגל מיט האָר פון אַ נעגער — גלייך אין בויך, אַז די קאַראַקאַשקע זאָל אייך אַרויס, וועט איר ווערן מענטשן.

איך האָב זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און זיך צעלאַכט. ס'איז געווען קאָמיש זייער זידלען זיך און זייער גרייטקייט זיך צו שלאָגן, ווייל זיי טאָרן זיך נישט שלאָגן און זידלען.

די גאַנצע גרופּע האָט זיך אַ קער געטון צום פענצטער:

— מה ישׁ? (וואָס וויל ער?)

איך האָב זיי רוֹאיק דערקלערט, אַז איך בין אַן אַמעריקאַנער ייד, און אַז איך בין די גאַנצע צייט געשטאַנען און האָב זיך צוגעהערט, וואָס דער מדריך האָט צו זיי גערעדט, און ווי זיי זענען גרייט זיך צו שלאָגן, ווייל מען טאָר זיך נישט שלאָגן.

— פאַר אַן אַמעריקאַנער יידן רעדט ער דאָך גוט עברית — האָט זיך אָנגערופן אַ ייִנגל. — קום אַריין — האָט ער זיך אַ קער געטון צו מיר — קריך אַריין דורכן פענצטער.

— די טיר איז דאָך נאָר אַ מעטער ווייט — האָב איך געזאָגט — צו וואָס קריכן דורכן פענצטער?

— לאָז אים צורו! ער איז דאָך שוין אַלט, זאָל ער גיין דורך דער טיר.

איך בין אַריין אין צריף. זיי האָבן מיך אַוועקגעזעצט אויפן מדריכס אָרט, און אָנגעהויבן באָמבאַרדירן מיט פראַגעס. איך האָב זיך נישט געלאָזן. איך האָב פריער געוואָלט וויסן מער וועגן דער גרופּע און וועגן דעם אָנפירער - מדריך.

— יאָ, ער איז אַ ווויִלער בחור. ער איז בסדר. ער איז געווען אין דער אַרמיי, אַ גאַנצער קאָמאַנדיר. צוריקגעקומען אין קיבוץ און צוריק אין רפת (שטאַל).

— דערפאַר וויל איך נישט קיין קיבוץ. מען מאַכט פון אַן אלוף (אָפיציר) אַ פערד־באַרשטער — האָט געזאָגט דער תימנערקעס ברודער.

— חכם! פאַרקערט גאָר! אַ פערד-באַרשטער פון קיבוץ קאָן ווערן אַ סגן, אַן אלוף. אָבער אין שטאָט? — האָט געענטפערט די שוועסטער.

— דו מיט דיין קיבוץ!

— יאָ, איך בלייב אין גרעין (קערנדל).

— ווער זאָגט דיר, אַז איך בלייב נישט?

אַ בחורל, וואָס איר האָט געקאָנט אָננעמען פאַר וואָס איר ווילט, נאָר נישט פאַר קיין יידן און נישט פאַר קיין ווייסן, האָט זיך צעטענהט מיט די הענט:

— נאָר מען קריגט זיך. שקט! (שטיל זאָל זיין!) לאָמיר וויסן ווער דער אַמעריקאַנער איז. אפשר גאָר אַ מיליאָנער. אפשר האָט ער צו טון מיט די סוי־נעמאָס?

איך האָב זיי געזאָגט, אַז איך מוז זיי אַנטוישן. איך בין גאָר אַ יידישער שרייבער, אַ רעדאַקטאָר פון אַ קינדער־צייטונג.

— אויב אַזוי, איז אויך גוט. שטעל אַריין יעדנס נאָמען אין צייטונג. מיר ווילן זיך איבערשרייבן מיט אַמעריקאַנער מיידלעך.

יעדער איינער באַזונדער און אַלע אינאיינעם האָבן אָנגעהויבן אויסצומאָלן פאַר מיר מיט וואָס פאַר מיידלעך זיי ווילן זיך איבערשרייבן. די איינצלהייטן קאָן איך נישט באַשרייבן, ווייל די צענזור וועט עס נישט דורכלאָזן.

איך האָב זיך גענומען פונאַנדערפרעגן וועגן דער גרופּע. דאָס איז געווען אַ גרופּע בחורים און מיידלעך, כמעט אַלע קיילעכדיקע יתומים. מען האָט זיי צונויפגענומען פון אַלע עקן לאַנד. צווישן זיי געפינען זיך אַ סך, וואָס האָבן געדינט אין דער אַרמיי. די אַצלניקעס האָבן געהאַט אַ סך פּופּצן און זעכצן יאָריקע יינגלעך און מיידלעך אין זייערע רייען. די מערסטע פון דער גרופּע זענען געווען מאַראָקאַנער, עטלעכע תימנער, און דאָס ערשטע מאָל האָב איך געזען תימנער מיידלעך אין אַ חברה. יעדער איינער האָט דערציילט עמעצנס אַנדערש ביאָגראַפיע. אַלע האָבן זיך נישט געקאָנט גענוג אָנדערציילן וועגן איינעם, וואָס מען האָט גערופן „דזשאַנגל״. ער קומט ערגעץ פון טיף מאַראָקאָ. ער האָט זיך אַריינגעשמוגלט דורך מצרים, ווו ער איז אָנגעקומען אויף אַ לאַסט־שיף. ער איז געווען אַ „מאַשין־גאַנער״ אין דער מלחמה. ער קאָן אויסקומען אָן עסן און טרינקען. אַז ער ווערט שטאַרק הונגעריק, עסט ער לעבעדיקע מייז.

— אדרבה — זענען זיי צוגעשטאַנען צו אים — ווייז דעם גאַסט, ווי דו עסט אַ לעבעדיקע מויז.

ער האָט מסכים געווען צו דעם און זיי זענען געווען גרייט אויפזוכן און כאַפּן אַ פעלדמויז. איך האָב זיך ביי זיי אָפּגעבעטן. נו, זענען זיי צו אים צוגעשטאַנען, אַז ער זאָל פאַר מיר אויסשרייען דעם דזשאַנגל־רוף. ער האָט זיך אַביסל מכין געווען און דערנאָך אַרויסגעלאָזט אַ ווילד געשריי, געפּאַטשט מיט דער האַנט איבערן מויל, כדי דער געשריי זאָל זיך איבערברעכן, דערנאָך ווידער אַ געשריי און ווידער געפּאַטשט איבערן מויל. אַזוי דריי מאָל. חברה האָט אָנגעקוואָלן און מיר איז דורך אַ סקרוך איבערן לייב.

צווישן די פערציק חברה זענען געווען אַרום צען סאַברעס — קינדער פון אונדזערע יידן. שפּעטער האָב איך אויסגעפונען, אַז דאָס האָט מען געטון מיט אַ כיוון. מען האָט אַריינגעזעצט קינדער פון טאַטע־מאַמע, אַזוי אַז עס זאָל זיין עפּעס אַ קאָנטראָל איבער דער גרופּע.

ווען מיר האָבן זיך גענוג אָנגערעדט, האָבן די סאַברעס געבעטן עטלעכע טונקעלע בחורים, צווישן זיי דעם „דזשאַנגל״, אַז זיי זאָלן עפּעס זינגען. זיי

האָבן זיך לאַנג געלאָזט בעטן. סוף־כל־סוף ווען איך האָב זיך אַריינגעמישט און האָב צעטיילט צוויי פּעקלעך סיגאַרעטן, האָבן זיי נאָכגעגעבן און אָנגעהויבן זינגען. אין אָנהייב אַביסל צוריקגעהאַלטן, מיט שפּאָט, אָבער ווען זיי האָבן זיך צעוואַרעמט, איז געווען וואָס צו הערן. פאַר מיר איז איבערהויפּט געווען אינ־טערעסאַנט זייער זינגען שבתדיקע זמירות. די ספרדישע אויסשפּראַך, די אָריענ־טאַלישע אינטאָנאַציע האָבן אַלץ נישט געקאָנט פאַרבאָרגן דעם סקאַרבאָוון, באַ־קאַנטן שבתדיקן נוסח, וואָס מען האָט געזונגען אין די ליטווישע שטעטלעך.

נאָכן זינגען האָבן מיר ווידער גערעדט, אָבער שוין ערנסטער. יאָ, די מער־סטע וועלן בלייבן אין קיבוץ. גאָר פּאַטעטיש איז געווען ווי זיי האָבן געוואָרפן די שולד פון זייערע מעשים תעתועים איינע אויף די אַנדערע. קיינער האָט נישט שטאָלצירט מיט זיינע ווילדקייטן. אַלע האָבן באַדויערט, וואָס זייער חברה האָט אַזאַ שלעכטן נאָמען. נישקשה, זיי וועלן נאָך ווייזן, וואָס זיי קאָנען.

ווען איך האָב זיי פאַרלאָזן, האָב איך אויפן וועג צום האָטעל אָנגעטראָפן דעם מדריך. איך האָב חושד געווען, אַז עס איז נישט געווען קיין צופאַל.

— נו, וואָס מיינט איר, מען קאָן עפּעס מאַכן פון דער חברה? — האָט ער מיך געפרעגט.

— איך גלייב, אַז יאָ — האָט איך געענטפערט — ס'איז אַ גוטער סימן, וואָס זיי שעמען זיך מיט זייער שלעכטסקייט.

— אפשר יאָ — האָט ער געזאָגט — אָבער איך האָף, אַז ביז זיי וועלן ווערן שטיקלעך מענטשן, זאָלן זיי נישט אונטערצינדן דעם קיבוץ.

דער האָטעל איז מיר שטאַרק געפעלן געוואָרן. האָב איך טעלעפאָנירט מיין פרוי און טאָכטער, אַז זיי זאָלן אַרויסקומען קיין ־ן ־ד, און פאַרברענגען מיט מיר אַ פּאָר טעג, און פון דאַנען וועלן מיר פאָרן אין עמק הירדן. מיר זענען דאָרט געווען ביז ערב שבת.

דריי זאַכן קאָן איך נישט פאַרגעסן פון קיבוץ:

די ערשטע זאַך איז זייער מאָדנער מנהג נישט צו אַפּלאָדירן. דער מאָלער, וואָס פירט אָן דעם קונסט־מוזיי, האָט מיך איינגעלאַדן צו האַלטן אַ לעקציע פאַר די קיבוצניקעס. איך האָב מסכים געווען. ער האָט אָנגעקלעפּט אַ קליין מודעהלע אויף דעם טאָוול אין עס־צימער און האָט מודיע געווען, אַז איך וועל רעדן אויף יידיש וועגן „יידן אין אַמעריקע”. דער זאַל איז געווען געפּאַקט. מען האָט גע־דאַרפט אין מיטן מיין רעדן עפענען די טירן פון אַ צווייטן זאַל, וואָס איז געווען אָפּגעטיילט מיט אַ באַוועגלעך ווענטל, און צענדליקער מענטשן זענען געשטאַ־נען אין דרויסן. איך האָב גערעדט אַרום אַנדערהאַלבן שעה. ווען איך האָב גע־

ענדיקט, האָט דער עולם ווי איין מענטש זיך אויפגעהויבן און איז אַרויס. איך בין געבליבן שטיין ביים שטענדער ווי אַן אויסגעפּאַטשטער. דער פּאַרזיצער און דער דאָקטער פון קיבוץ, וואָס זענען געבליבן מיט מיר, זענען געווען זייער פריינטלעך. איך האָב געמיינט, אַז פשוט פאַר רחמנות רעדן זיי אַזוי גוט צו מיר.

ווען איך בין צוריקגעקומען אין האָטעל, האָט די פאַרוואַלטערין געוואַרט אויף מיר מיט טיי און צובייסן. זי האָט מיך גאָר פריינטלעך אויפגענומען, און מיר געזאָגט, אַז אַ שאָד, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף מיין לעקציע. זי האָט געמוזט צוגרייטן די צימערן פאַר אַ גרופּע, וואָס קומט ביינאַכט. אָבער זי האָט געהערט, אַז ס׳איז געווען אַזוינס ווי אַזעלכעס.

איך האָב איר געזאָגט, אַז עס קאָן נישט זיין, אַז זי שפּאַסט פון מיר, און איך האָב איר דערציילט, ווי דער עולם האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַרויס אַן אַ „גוטע נאַכט".

— אַ, דאָס גאָר? — האָט זי געלאַכט — נו, איר ווייסט נישט, זע איך, אַז ביי אונדז אַפּלאָדירט מען נישט. ס׳איז אַ מנהג אַזאַ. מען אַפּלאָדירט נישט קיין רעדנער אין די קיבוצים.

— ס׳איז אַ מיאוסער מנהג — האָב איך געזאָגט — עס ווערט געזאַלצן אין מויל נאָך אַזאַ שטילשווייגעניש.

— איר זענט נישט דער איינציקער, וואָס באַקלאָגט זיך אויף דעם — האָט זי מיך געטרייסט — אָבער מען אַפּלאָדירט נישט. פאַרפאַלן. אַזוי איז דער מנהג אין קיבוץ. אַצינד טרינקט טיי מיט צובייסן.

די צווייטע זאַך, וואָס איך קאָן נישט פאַרגעסן, איז אפשר אַ קלייניקייט. איך ווייס אפילו נישט, צי איך קאָן דאָס דערציילן ווי אַ מעשה:

איך האָב זיך צופעליק באַקענט מיטן בעקער פון קיבוץ. ער איז געווען אין אַמעריקע און געדרוקט אַמאָל דערציילונגען אין דער „פרייע ארבעטער-שטימע". האָט ער זיך נאָכגעפרעגט אויף שרייבער און פּראָמינענטן אין ניו־יאָרק. אין אָוונט נאָכן עסן האָט ער מיך אַרומגעפירט ווייזן „זיין" בעקעריי און די קיך.

די עצם קיך און די בעקעריי זענען געווען אונטן אין קעלער פון עס־צימער. דאָס עסן האָט מען אַרויפגעבראַכט מיט אַ „ליפט". דאָס געשיר האָט מען גע־וואַשן אויבן, און אונטן האָט מען געקאָכט און געבאַקן.

ער איז געווען זייער שטאָלץ מיט דער בעקעריי. און האָט מיך דאָרטן פאַר־האַלטן ביז נאָך צען דעם זייגער. מיר זענען אַרויף אויבן אין עס־צימער. זעקס מיידלעך האָבן געוואַשן געשיר. אַ פּאָר מיטל־יאָריקע פרויען האָבן צונויפגעקליבן דאָס געשיר פון די טישן.

פינף מיידלעך זענען נישט געווען עלטער פון אַ יאָר זעכצן. זיי זענען גע־ווען אָנגעטון אין קורצע הייזקעס און בלוזקעס, ווי אַלע יונגע מיידלעך אין קי־בוץ. זיי האָבן געוואַשן און געזונגען. זינגען האָבן זיי געזונגען „הדזשיפּ". די מעלאָדיע איז אַ לעבעדיקע, אַ פריילעכע און דער טעמפּ איז אַ שנעלער. אין ווינקל איז געזעסן אַ מיידל פון אַ יאָר צוואַנציק, אַ קורדעסטאַנער, אָנגעטון ווי מען גייט דאָרטן אָנגעטאָן: ברייטע ווייבערישע קליידער מיט סטענגעס און שאַ־לעכלעך. אויף די אויערן — אויירינגלעך, די גרייס פון רעדער פון אַ וואָגן. דער גאַנצער האַלדז אַרומגעוויקלט מיט קרעלן, וואָס האָבן געהאַט זיבן מאָל זיבן די קאָלירן פון רעגנבויגן. זי האָט געטריקנט דאָס זילבער: די מעסערס, גאָפּלען און לעפל.

יעדע צען מינוט האָט צו איר צוגעטאַנצט אַ מיידל, צוגענומען דאָס פולע קעסטל צעטריקנטע זילבער, און אַן אַנדער מיידל האָט איר צוגעטראָגן אַ קעסטל נאָר וואָס איבערגעוואַשענע זילבער. ביידע מיידלעך פלעגן איבעררהאַקן זייער זינגען, זיך צובייגן צו איר, און מיט אַ שאָקל פון די קעפּ פרעגן:

— בסדר?

— בסדר — האָט דאָס מיידל פריילעך געענטפערט.

דער בעקער האָט מיר דערציילט, אַז דער מאַן פון דעם מיידל איז אַ מאַ־ראָקאַנער. זיי זענען נישט לאַנג צוריק אָנגעקומען אין קיבוץ. דאָס ווייבל איז טראָגעדיק געוואָרן, און זי טאָר נישט טון קיין אַרבעט. איר טראָגן איז זייער אַ שווערער. זי וויל זיך אָבער נישט אונטערגעבן. איר איז נישט אָנגעשטאַנען צו עסן ברויט אומזיסט. האָט מען באַשטימט, אַז זי זאָל טריקענען דאָס זילבער. ס'איז אַן אַרבעט, וואָס זי קאָן טאָן זיצנדיק און זיך נישט שטאַרק אָנשטרענגען. די, וואָס אַרבעטן אין קיך, האָט מען אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלן אַכטונג געבן, אַז דאָס ווייבל זאָל אַרבעטן גרינג. נו, היטן די סאַברע־מיידלעך אָפּ די נייע קי־בוצניצע.

די דריטע זאַך, וואָס איך קאָן נישט פאַרגעסן, איז געשען פאַרטאָג, דעם לעצטן טאָג, וואָס איך בין געווען אין קיבוץ:

דער האָטעל איז געשטאַנען פונקט אַנטקעגן די בערג פון גלבוע. די ווע־ראַנדע איז געווען אַנטקעגן דעם העכסטן באַרג. אויף דעם באַרג, האָט מען מיר געזאָגט, זענען לויט דער טראַדיציע געפאַלן שאול און יהונתן. דוד המלך האָט דאָך פאַרשאָלטן די בערג פון גלבוע, אַז נישט קיין רעגן און נישט קיין טוי זאָלן נידערן אויף זיי, און קיין פּרוכטבאַרע פעלדער זאָלן אויף זיי נישט זיין. איך וואָלט געזאָגט: אַז די בערג זענען מוראַדיק וויסט — אַ טרוקנקייט שלאָגט פון

זיי. און גלייך ביי זייער צופוסנס זענען וויינגערטנער, גרינסן־פעלדער און גע־קינצלטע טייכלעך מיט געהאָדעוועטע פיש.

איך האָב ליב געהאַט צו זיצן אויף דער ווערענדע און קוקן אויף די בערג, איבערהויפט אויף דעם קאָנטראַסט פון וויסטקייט און פרוכטבאַרקייט.

אין מיין לעצטן טאָג אין קיבוץ האָב איך ביי זיך אָפּגעמאַכט אויפצושטיין פאַרטאָג, און טאַקע צוגיין צום באַרג און זען, צי קיין טוי נידערט נישט אויף אים. איך האָב געוווסט, אַז עס איז אַ נאַרישקייט. ווי קאָן רעגן אָדער טוי אויסמיידן איין שטיקל ערד? אָבער דאָך האָב איך געוואָלט אַליין, מיט מיינע אייגענע הענט, אַ טאַפּ טון אַ שטיקל שטיין פון באַרג.

איך בין אויפגעשטאַנען פאַרטאָג, און אוועק צו די בערג. איך בין אָפּגע־גאַנגען אַ פּאָר הונדערט מעטער פון האָטעל, און איך בין געבליבן שטיין אַ פאַרגליווערטער: אין די הויכע גראָזן איז געשטאַנען אויף די קני אַ נעגער, שוואַרץ ווי קויל, אָנגעטון עלעגאַנט, און אויפן קאָפּ אָנגעטאָן אַ קאַפּעליוש אָדער אַ היטל האָט ער געטראָגן אַ ווייבערשן „ניילאָן” זאַק. ער האָט תפילה געטון, דער נעגער, די אויגן פאַרגלאָצט, די הענט צוזאַמענגעלייגט אויפן האַרצן. די ליפּן האָבן זיך געשאָקלט און יעדע ווײַלע האָט ער אויסגעשריגן:

— הללויה!!!

ווען ער האָט זיך אויפגעשטעלט און מיך דערזען, איז ער געווען נישט ווייניקער איבעראַשט ווי איך. ער איז אָבער באַלד געקומען צו זיך און האָט אַ שמייכל געטון:

— איר האָט אויך נישט געקאָנט שלאָפן?

עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אַ גרופּע טוריסטן איז אָנגעקומען ביינאַכט אין האָטעל. ס'איז אַן אַראַנזשירטער טור, און ער האָט זיך אָנגעשלאָסן אין דער גרופּע. ער איז אַ גלח אין ראָטשעסטער.

מיר זענען ביידע געגאַנגען צום גלבוע. ווען מיר זענען געגאַנגען צוריק, האָט ער געזאָגט צו מיר:

— איך בין געפאָרן איבער צענדליקער קיבוצים. איך בין אויך געווען אין דער וואונדער־שטאָט תל־אביב. אין דאָס, וואָס יידן האָבן אויפגעטון אין לאַנד, איז נישט צו באַשרייבן מיט דער פּען און נישט איבערצודערציילן מיט דער צונג. אָבער ס'איז קיין וואונדער נישט! גאָטס קינדער האָבן זיך אומגעקערט צו גאָטס לאַנד! דער עמק איז ווידער באַזעצט מיט די בני־ישראל. גראָבן זיי טייכלעך צו־פוסנס הר גלבוע און פילן זיי אָן מיט אַלערליי פיש. גאָטס קינדער אין גאָטס לאַנד, אין עמק, צופוסנס הר גלבוע, אין עמק יזרעאל, האָדעווען פיש. פאַרוואָס זאָלן זיך די פיש נישט מערן און נישט פרוכפּערן זיך? גאָטס ברכה איז דאָך אויף זיי!

ש ל מ ה   ס י י מ א ן

איך זאָג אייך, אַז איך האָב נישט געלאַכט פון דעם פּרומען נעגערשן גלח.
ווען מען שטייט פאַרטאָג אין עמק יזרעאל, צופוסנס הר גלבוע, און מען הערט אַזוינע רייד, לאַכט מען נישט... מע גלייבט!...
יאָ, עס נידערט טוי אויפן באַרג גלבוע.